

Отже, земства, які були створені в українських губерніях у другій половині XIX ст., приділяли значну увагу удосконаленню поштового обслуговуванню населення, передусім сільського. На це була спрямована діяльність земських поштових установ, які забезпечували доставку кореспонденції, зокрема й грошових переказів. Земська пошта мала автономну поштову мережу і поступово розширювала обсяги та номенклатуру здійснюваних операцій, суттєво доповнюючи роботу державної пошти, поза полем діяльності якої залишалася значна кількість сільських населених пунктів.

Література

1. Франц Д. Земская почта // Почтово-телеграфный журнал. – 1899. – Июнь.
2. Бизина В.Г. Из истории украинской почты. – К., 2002.
3. Голубицька Г.А. З історії поштової справи в Катеринославі // Музей і місто: музеєзнавчі аспекти збереження і відтворення своєрідності міської культури. (Матеріали обласної наук. конф., присвяченої 225-річчю м. Дніпропетровська). – Дніпропетровськ, 2003. – 134 с.
4. Мирошніченко Н.Д. История развития почты на Волчанщине с XVII по XXI век. – Харьков, 2003.
5. Державний архів Черкаської області. – Ф. 898, оп. 1, спр. 1, арк. 33–62.
6. Франц Д. Земская почта // Почтово-телеграфный журнал. – 1899. – Июль.

Аннотация. Мельниченко В.Н., Галыч Н.В. Организация земской почты в Украине во второй половине XIX в. Рассмотрены особенности организации земской почты в Украине во второй половине XIX века. Освещены реформы, положившие начало основанию земской почты, проанализирована специфика работы земской почты и ее взаимодействие с государственной почтовой службой Российской империи.

Ключевые слова: земство, земская почта, земская марка, почтовая связь, почтовый обмен

Summary. Melnychenko V.M., Galych N.V. Organization of zemska post in Ukraine in the second half of the XIX-th century. The article examines the peculiarities of the organization of zemska post in Ukraine in the second half of the XIX-th century on the basis of source materials and modern investigations. The article also lights reforms that started initiated the formation of zemska post, analyses the work of zemska institutions and peculiarities of their cooperation with the state post service of the Russian Empire.

Key words: zemstvo, zemska post, zemska stamp, post communication

Надійшла до редколегії 10. 05. 2010 р.

Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

О.О. Драч

УДК 94(477)“18/19”:378–055.2

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ДІВОЧОЇ ЮНІ: ВИЩА ОСВІТА ЗАДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

Розглянуто ментальні трансформації передового жіноцтва України в умовах модерного часу, що, зокрема, виявлялося в активному прагненні до наукового знання та вищої освіти. У центрі уваги – морально-психологічні аспекти реалізації дівочого інтелектуального потенціалу.

Ключові слова: освіта, жіноча гімназія, вищі жіночі курси, курсистки

Пріоритетність соціальних функцій жінки-матері та її ролі у оновленому соціумі, важливість створення владою гідних умов для якнайліпшого виконання нею воістину божественної місії в цьому світі актуалізують жіноче питання. Тому буде вельми корисним осмислення досвіду взаємодії влади та суспільства з розв'язання проблем освіти й виховання слабкої статі, формування вищої жіночої освіти Наддніпрянської України в умовах поживавлення модернізації життя.

Питання з історії жінок і жіночої освіти постійно перебувають в полі зору українських та зарубіжних дослідників. Цікаві джерелознавчі та історіографічні підходи використовує німецька дослідниця Біанка Піетров-Енкер для вивчення російських “емансипе” [1]. Водночас надзвичайною активністю вирізняються сучасні російські фахівці, що підтверджує низка ґрунтовних і цікавих монографій, присвячених проблемі [2]. В Україні так само спостерігаємо зростання інтересу до питань історії жінок, їхньої освіти та виховання, що засвідчують публікації

у провідних часописах [3]. Першою спробою узагальнення досвіду роботи вищих жіночих курсів у Києві є монографія К. Кобченко [4]. Загалом науковці розширюють напрямки дослідницького пошуку, втім переважно на регіональному рівні. У цьому контексті доцільно комплексно, застосовуючи антропологічний підхід, проаналізувати проблему можливостей реалізації інтелектуального потенціалу жіноцтва України в епоху модерності.

Метою розвідки є з'ясування мотиваційних чинників дівочого контингенту Наддніпрянщини до вищої освіти у другій половині XIX – на початок XX ст. Основна увага приділяється реконструкції повсякденності та морально-психологічного стану жіночої молоді, що обрала шлях вищих знань.

Пригнічення інтелектуальної свободи, а також той факт, що представники інтелігенції не були залучені до розв'язання політичних проблем Російської імперії розглядалися в середині XIX ст. як основні причини відсталості країни. Найголовнішим ворогом інтелектуали вважали пануючу тупість та апатію, в якій країна потрапила через неосвіченість народу. Саме у поширенні освіти й науки вони вбачали передумови як особистої свободи, так і суспільного прогресу. Рівень розвитку індивідуальності людини розглядали як міру всіх речей. Найгостріша критика традиційних уявлень звучала, коли в центрі дискусій опинялася жінка. Логічна відповідь щодо іншого шляху для нового покоління дівчат базувалася на принципі – “освіта понад усе!”.

Жіноча середня загальноосвітня школа в імперії почала формуватися з кінця 1850-х – на початку 1860-х рр., але успіхи її розвитку у пореформений період вражають. Протягом пореформеного 30-річчя число жіночих гімназій виросло в 5 разів (для порівняння: чоловічих – у 1,7 рази), контингент повної дівочої середньої школи розширився майже в 12 разів, неповної – в 5 [5, 22]. Навіть у період реакції 1880-х рр. загальна поступова лінія розвитку середньої дівочої освіти не переривалася. Після столичних міст за мережею освітньої системи в імперії виокремлювалися українські губернії. На початок 1883 р. у Наддніпрянщині діяло 100 чоловічих середніх навчальних закладів із 26487 учнями та 89 дівочих із 18777 ученицями [6, 228].

Водночас, сучасники відмічали низку суттєвих недоліків дівочої середньої школи, що активно формувалася у пореформений період, а саме: збереження поверховості програм; обмеженість можливостей розширення сфери праці після закінчення; консерватизм більшості начальниць цих закладів. Критично оцінювали й майбутнє учительок міських і сільських шкіл, яких сотнями випускали жіночі гімназії. До того ж, навіть традиційна сфера застосування жіночої праці – педагогічна вимагала серйозного поглиблення знань у зв'язку зі зростаючими вимогами нового часу, а тому дедалі більше відчувалася недостатність освітнього рівня гімназій та інститутів для дівчат. Як наслідок, молодь прагнула до солідної освіти, ідеалом якої ставала університетська

1863 р. у Росії видано новий університетський статут, що відкривав вільний доступ до університетів, але не жінок. Це спонукало найактивніших до пошуку можливостей навчання в закордонних університетах. День 14 грудня 1867 р. увійшов в історію вищої жіночої освіти як знаменна подія – у Цюриху відбувся публічний блискучий захист дисертації на ступінь доктора медицини росіянкую Надією Прокопівною Суисловою. Інформація про це, поширена пресою, стала дієвим імпульсом до активізації справи наукової освіти жіноцтва у всій Європі, і в Росії зокрема. Захоплення успіхом першої росіянки з докторським дипломом і появу дівчат, що її наслідували, констатували і представники вищої влади в державі [7, 3]. Реальністю стало стрімке зростання чисельності російських підданих у Цюрихському університеті. Пікове зростання відмічалось влітку 1873 р., коли до закладу записалося 100 дівчат [8, 65]. Прикметно, що уродженки українських губерній серед них переважали – 41,7% [7, 3]. Представники вищої державної влади визнали, що це явище заслуговує на особливу увагу уряду. Наслідком став дозвіл на відкриття Вищих жіночих курсів (далі – ВЖК) у Москві, Казані, Петербурзі та Києві.

Оцінюючи перші підсумки діяльності ВЖК в університетських містах у кінці 1870-х рр., Міністерство народної освіти вказувало на крайню чутливість у ставленні до них всіх верств суспільства, що виявлялося у співчутті курсам, масі чуток щодо них, неочікувано чисельному контингенті [9, 40]. Казанський губернатор відверто висловлювався про шкідливість курсів у виховному аспекті. Найбільше непокоїло його те, що “значна частина слухачок, які вважали

себе студентками, підготовлялися стати не гарними дружинами та матерями, а готували себе до якоїсь вищої наукової діяльності з вельми різкими судженнями про існуючий державний лад" [9, 65–66]. Це доводить справжню серйозність ставлення юні до навчання, наполегливість у досягненні поставленої цілі та оволодіння критичним мисленням, що і є ознакою справжнього інтелектуала.

В епоху соціально-економічного перелому на порозі індустріального часу відбулася переоцінка цінностей повсякденного життя. Нові погляди та орієнтації поширювалися, активно захищалися та утверджувалися, стаючи елементами нового менталітету. Він відповідав вимогам динамічного суспільства, де розв'язання життєвих проблем більшою мірою переміщалося з сімейних чи станових структур на індивіда як такого. Носіями нового світогляду ставало молоде покоління дівчат. "Незалежності від батьків, від домашніх обставин. Волі!" – так визначала свої спонукальні мотиви харків'янка Катерина Серебрякова (в заміжжі Антонович), згадуючи шлях, що привів її до вищої освіти [10, 122]. "Не можна вічно жити на утриманні рідних. Останній рік гімназії, потім курси і служба", – зазначала в щоденнику харківська гімназистка Марія Вишневецька на початку ХХ ст. [11, 33, 98].

Дівчата вже не просто обирали вищу освіту як подальший життєвий етап, а й самостійно визначали власний фах і навчальний заклад, де бажали навчатися. Надія Суровцева, уманська гімназистка, згадувала про холодну війну з батьком, який наполягав на вступі до Київського університету, де навчався сам, вона ж обстоювала столицю, як місто з ліпшими науковими силами [12, 38]. "Поїдеш до Петербургу, – не дочка мені, допомагати не буду", – категорична позиція батька; у відповідь не менш рішуча її – "Тоді донька буде без вищої освіти".

Протягом другої половини ХІХ ст. навколо вищої жіночої освіти ще існувала маса упереджень, справа тільки започатковувалася, а тому на ВЖК йшли лише дівчата, що понад усе прагнули до саморозвитку. Як правило, спонукальним мотивом до вищої освіти ставало ознайомлення з оточуючою дійсністю протягом кількох років після закінченню середньої школи [13, 2]. Сирота, золота медалістка С. Шетман змушена через складні матеріальні обставини життя відкласти реалізацію своєї мрії про подальшу освіту, проте "навіть коли надії через відсутність коштів не було, на курси тягнуло все сильніше рік від року" [13, 33]. Вступивши на Київські ВЖК із обмеженими коштами, не жалкувала про прийняте рішення навіть тоді, коли час від часу бувало сутужно. Слухачка Катерина Шевченко відверто вказувала, що поряд з жадобою знань і бажанням визначити своє місце в оточуючому світі, найдієвішим чинником до активних занять заради підготовки до вступу стало її чотирирічне вчителювання у віддаленому глухому селищі, де по два тижні чекали пошти [13, 32].

Для 16-річної випускниці Керченської гімназії Юлії Фаусек дороговказом подальшого життя став принцип брата – "кожна освічена людина повинна вивчати природничі науки"; додалися і листи старших подруг, що вже навчалися в столиці. Туга і заздрість до них не тільки засмучували дівчину, а й надавали імпульсу до невтомної праці – "вдень бігала по приватним урокам, а ввечері навчалася сама, готуючись... на жіночі медичні курси у Петербурзі" [14, 261]. Утім, тужити за гімназією дівчатам не було часу: думали про майбутнє, обирали вищий навчальний заклад і готувалися до вступу [13, 41].

Обов'язковою вимогою для вступу на ВЖК у Росії, відповідно до Правил для слухачок і вільних слухачок від 19 травня 1879 р., ставало закінчення 8-го (педагогічного) класу гімназій чи наявність диплома домашньої вчительки з усіх предметів гімназійного курсу, котрий отримували після складання відповідного іспиту [15, 11]. Обрання медичного фаху передбачало й екзаменування з окремих предметів за курс чоловічих гімназій. Як згадує К. Антонович, саме під керівництвом гарного наставника, латина настільки захопила її, що опанувала напам'ять Горація і Овідія, хоча програма іспиту це й не вимагала [10, 73]. Утім, єдиний на всю імперію Жіночий медичний інститут у Санкт-Петербурзі не відразу відчинив двері перед допитливою україною, бо у відповіді зазначалося, що приймають виключно випускниць із золотою медаллю. Маючи срібну, Катерина автоматично зараховувалася на наступний рік і мала зачекати. Та велике бажання їхати та навчатися обумовили її самостійне рішення про вступ на природничі курси професора Лесгафта, де протягом року вдосконалювалася з обраних предметів.

Не лякало наполегливу Надію Суровцеву з провінційної Умані й те, що у випускниць Київського навчального округу шанси на вступ до вищих жіночих навчальних закладів столиці імперії були слабенькі, бо набирали виключно відмінниць. Маючи золоту медаль за 7 класів гімназії, готуватися до іспитів на атестат зрілості вона вирішила самостійно, незважаючи на те, що вимоги до “екстернів” були суворіші [12, 38]. Не дивує і прагнення Софії Лейтман з невеличкого містечка Київської губернії до найвищих балів у школі задля отримання медалі, котра бачить в цьому єдину можливість для полегшення вступу на медичний факультет [13, 47]. Уже згодом відверто зізнавалася, що не уявляла стільки складностей попереду, яка маса енергії має бути витрачена, щоб стати курсисткою, і яку відповідальність це накладало. Природно, що час після закінчення гімназії для бажаючих вступити до вищого навчального закладу – це час самоосвіти та подальшого вдосконалення у знаннях. Тамара Шадріна наголошувала, що “ніколи не було такої запопадливості в заняттях як у рік, коли плекала думку, що склавши іспити, стану медичкою” [13, 31].

Дійти до визначеної випускницями середніх шкіл мрії про вищу освіту було непросто, позаяк на шляху траплялися різні життєві ситуації. Аналіз біографій курсисток доводить, що наміри подальшого інтелектуального зростання шляхом вступу на ВЖК не завжди реалізовувалися в рік отримання свідоцтва про середню освіту. Непоодинокі випадки, коли перешкодою ставав стан здоров'я. Так, серйозна хвороба зруйнувала плани випускниці Ніжинської гімназії, золотої медалістки Ольги Добіаш (майбутнього визначного радянського історика), котра бажала вступити на столичні ВЖК. Утім, сила волі, виявлена під час чотирирічного лікування, уможливила реалізацію мрії “стати курсисткою історико-філологічного відділення” [16, 10].

Вступ на курси дівчата визначали як “заповітну мрію”. Тож не дивно, що повідомлення про зарахування викликало безмежну радість [13, 37]. Анна Сафонова з с. Дерюгіно Курської губернії покинула свою малу батьківщину та приїхала на Київські ВЖК “з гордим усвідомленням того, що йде до храму науки, на служіння людству” [13, 55]. “Нарешті щастя, удача, сон на яву здійснився. Прийнята на курси. Можна працювати, складати іспити, слухати лекції, живучи в великому культурному центрі проводити час цікаво та продуктивно”, – такий радісний настрій охоплював першоккурсниць [13, 46]. Допитливі дівчата з Наддніпрянщини, що обрали шлях розумового вдосконалення шляхом вищої освіти, саме в навчальному студентському середовищі почували себе комфортно та затишно. “Інститут! (йдеться про Жіночий медичний інститут в Санкт-Петербурзі). Його любила і працю в ньому цінувала, там почувалася вільною і щасливою. Приходимо зранку, перебуваємо там майже цілий день, а в праці час іде непомітно” [10, 122]. “Бігала по лекціях. З побожністю сиділа і слухала славетну професуру. Система навчання лекційна, не примусова. Але місця в аудиторії на лекціях деяких професорів треба було займати за кілька годин” [12, 40]. День минав у слуханні лекцій, вечори присвячувалися опрацюванню прослуханого.

Про існування декількарівневої серйозної системи відбору у вигляді екзамену (обов'язково складеного на “відмінно”) задля отримання права доступу до лабораторії для практичних занять із неорганічної хімії з обмеженою кількістю місць, указувала курсистка фізико-математичного відділення Юлія Фаусек [14, 53]. Працювати методично, з великою охайністю та ретельністю виконувати завдання привчали на практичних роботах. Поважне прізвисько “спеціалістки” отримували виключно ті слухачки, котрі як Юлія, керуючись власним інтересом, затримувалися в лабораторіях довше інших, виконували завдання понад програму, винагородою ж ставали надані викладачами додаткові книжки та запрошення до музею Академії наук [14, 67]. Більшість курсисток відчували глибоку повагу та вдячність до професури за їхнє прекрасне ставлення та бажання зробити все можливе задля належної постановки вищої жіночої освіти [14, 70]. Дівочі спогади відверто вказують на якнайширше сприяння небайдужих дослідників дівочим талантам та першим самостійним науковим крокам. Так, за прихильності асистента Юлія почала працювати в кабінеті зоології Петербурзького університету, брала участь в досліджах [14, арк. 123]. Цей вчинок був сміливий і незаконний: жодна жінка в той час не переступала поріг університету. Саме асистент навіював їй впевненість у науковому майбутньому, допомагав працювати, давав літературу, спонукав до виступу з власною науковою розвідкою на засіданні Товариства природознавців при університеті.

Надзвичайне заповзяття, навіть пристрась при навчанні на столичних ВЖК стали прикметними рисами Ксенії Рудинської, доньки бідного дячка з Чернігівщини. Визначивши науку і навчання як життєве кредо цього періоду, вона не дозволяла собі гаяти ні хвилини на розмови з подругами [14, 100]. Захоплення органічною хімією і надмірна працьовитість при досліджах увінчалися пропозицією працювати у професора Бутлерова в лабораторії Академії наук.

Варто відзначити, що дівчата як науковці-початківці досить критично ставилися до власних досягнень. Скромно оцінюючи свій потенціал і наукові шанси, відчуваючи неможливість повністю віддатися науці й не бажаючи стати маленьким вченим, значна частина обирала більш реальний шлях подальшої реалізації через реальну працю [14, 100, 137].

Загальним переконанням молоді того часу залишалися відголоски народництва 1860-х рр. "приносити користь народу". "Буду лікарем, поїду в село лікувати народ", – коли це не вдалося і Юлія попала на Бестужевські курси, то мріяла стати вчителем у селі, рідному місті (Кречі), пізніше в Санкт-Петербурзі [14, 261]. "Скінчу медичний інститут, почну лікувати людей і цим стану корисною", – моделювала подальший шлях К. Антонович [10, 102]. Промова батька в суді посіяла в душі Надії Суровцевої мрію стати адвокатом і боронити людей від кривди [12, 39]. Отже, праця, що ґрунтувалася на високій кваліфікації, набувала серед молоді самостійної цінності. Особиста участь у ній визначалася як її ефективність, а індивідуальна свобода та громадський радіус дії вважалися передумовами для успішної роботи. Таку самосвідомість, засновану на професійній кваліфікації та соціальній відповідальності, розвинули в собі багато жінок того часу.

Громадськість Києва на межі століть відверто вказувала владі на ріст числа дівчат, які прагнули вищої освіти, і вважали це виявом зростання загального інтелектуального рівня [17, 1]. Попри те, що протягом багатьох десятиліть у сфері академічної освіти діяли державні обмеження, у 1913/1914 р. у навчальних закладах університетського типу (включаючи і відповідні інститути) навчалося близько 41 тис. юнаків і 35 тис. дівчат [1, 52]. За співвідношенням осіб, що навчалися у ВНЗ усіх типів, доля жінок у 1914/1915 р. становила 30%. Це означає, що студентки Росії належали до авангарду жіночої вищої освіти в Європі.

Отже, модернізаційні процеси в суспільстві супроводжувалися прискоренням розвитком освітніх структур у Російській імперії, зокрема й у дев'яти українських губерніях. У суспільстві активно поширювався світогляд нового часу, основу якого становило визнання індивідуальності та право на самостійний розвиток, необмежена громадянська свобода, трудовий етос, орієнтований на потреби індивіда. У пошуках самовизначення "провідні" дівчата приймали рішення будувати своє життя на основі нової системи цінностей і розширювати радіус своїх дій за межами традиційних сімейних кордонів, серед широкої громадськості. Основним каналом реалізації потужних розумових можливостей жіноцтва, до цього майже не затребуваних, ставало навчання у вищій школі задля інтелектуального вдосконалення. Внутрішня енергія бажаючих наукових знань дівчат Наддніпрянщини скеровувалася на подолання всіх перешкод для омріяного вступу до вищого навчального закладу. Представницями соціальних змін і нової громадянської культури, що тоді формувалася, були "нові жінки", інтелектуалки, котрі добре володіли обраним фахом і науковими знаннями, а професійну реалізацію на благо спільноти визначали як власне життєве покликання.

Література

1. Пиетров-Эннкер Б. "Новые люди" России: Развитие женского движения от истоков до Октябрьской революции / Пер. с нем. – Москва: РГГУ, 2005. – 444 с.
2. Перова Н. Смолянки, мариинки, павлушки... бестужевки. Из истории женского образования в Санкт-Петербурге. – Санкт-Петербург: ИД "Петрополис", 2007. – 304 с.; Юкина И. Русский феминизм как вызов современности. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2007. – 544 с.; Пономарева В.В., Хорошилова Л.Б. Мир русской женщины: воспитание, образование, судьба. XVIII – начало XX века. – 2-е изд. – Москва: ООО "ТИД – Русское слово – РС", 2008. – 320 с.
3. Чуткий А. Професура Університету Св. Володимира і вища жіноча освіта у Києві (друга половина XIX – початок XX ст.) // Істор. журнал. – 2005. – № 5. – С. 87–92; Нижник В.В. Жіноче питання на прикладі вищої освіти у громадсько-політичному житті Російської імперії у другій половині XIX ст. // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2005. – № 5. – С. 171–176; Добролюбовский А. К истории женского высшего образования в Одессе в XIX – начале XX вв. // Південний захід. Одесика:

- Історико-краєзнавчий альманах. – Вип. 7. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 16–37.
4. Кобченко К.А. “Жіночий університет Святої Ольги”: історія Київських вищих жіночих курсів. – К.: МП Леся, 2007. – 271 с.
 5. Днепров Э.Д. Женское образование в пореформенной России // Федосова Э.П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878–1918) / Под ред. Э.Д. Днепров. – Москва: Педагогика, 1980.
 6. Д-ский. Сведения по статистике труда и образования среди женского населения России // Женское образование. – 1886. – № 3. – С. 227–229.
 7. Російський державний історичний архів у Санкт-Петербурзі (далі – РДІА). – Ф. 759, оп. 22, спр. 2038.
 8. Русская студентка за границей // Первый женский календарь на 1912 год. – Санкт-Петербург, 1912.
 9. РДІА. – Ф. 1282, оп. 2, спр. 1869.
 10. Антонович К. З моїх споминів. – Канада, Вінніпег: накладом Української академії наук, 1967. – Ч. 3.
 11. Вишневская М. Дневник Харьковской гимназистки. – Харьков: Харьковский частный музей городской усадьбы, 2007. – 158 с.
 12. Суровцова Н. Спогади. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1996. – 432 с.
 13. Державний архів Києва. – Ф. 244, оп. 15, спр. 32.
 14. Відділ рукописів Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі (далі – ВР РНБ). – Ф. 807, од. зб. 1.
 15. Министерские распоряжения: Циркулярное предложение попечителям о порядке экзаменов для вступления на высшие женские курсы // Журнал Министерства народного просвещения. – 1882. – № 1.
 16. ВР РНБ. – Ф. 254, од. зб. 480.
 17. РДІА. – Ф. 1284, оп. 188, спр. 186.

Аннотация. Драч О.А. Трансформации мотивационных факторов девичьей молодежи Украины: высшее образование для социальной реализации (вторая половина XIX – начало XX в.). Рассмотрено ментальные трансформации женщин Украины в современный период, что, в частности, проявилось в активном стремлении к научному знанию и высшей школе. В центре внимания – морально-психологические аспекты реализации девичьего интеллектуального потенциала.

Ключевые слова: образование, женская гимназия, высшие женские курсы, курсистки
Summary. Drach O.A. Mental transformations of the maiden youth in Ukraine: higher education for social realization (second half of the 19th – beginning of the 20th centuries). This article describes women's mental transformations in Ukraine in modern times which reflects the active pursuit of scientific knowledge and higher education. It focuses on the moral and psychological aspects of the realization of maiden's intellectual potential.

Key words: education, women's gymnasium, female higher courses, women students

Надійшла до редколегії 23. 03. 2010 р.

Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

Р.М. Орищенко

УДК 94(477)“18”:281.9

ЛАВРЕНТІЙ ПОХИЛЕВИЧ ЯК ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ XIX ст.

Автор торкається проблеми становлення сільської інтелігенції в Правобережній Україні протягом XIX ст. Показує вплив на цей процес державної політики Росії у церковному питанні. Яскравим представником тогочасної духовної інтелігенції, що формувалася, він визнає Лаврентія Похилевича.

Ключові слова: інтелігенція, духовенство, церква, Правобережжя

Сьогодні в українській історичній науці на новій методологічній основі відбувається процес переосмислення місця й ролі видатних постатей української спільноти минулого, зокрема й церковних діячів. Їх, як відомо, несправедливо замовчувала або однобічно-упереджено трактувала радянська історіографія.

Цього року, а саме 10 серпня 2010 р., виповнюється 194 роки від дня народження відомого свого часу церковного діяча, історика, краєзнавця Л.І. Похилевича. Син священика, він присвятив своє життя дослідженню історії рідного краю, точніше населених пунктів Київської губернії (сучасних Київщини, Житомирщини, Черкащини). Його наукова спадщина ще потребує дослідження, проте цікавим, як нам видається, є сама постать Похилевича,